Crkva i samostan paških benediktinki

ZBORNIK RADOVA SA ZNANSTVENO-STRUČNOG SKUPA

Pag, 2010.

SREDNJOVJEKOVNA UMJETNIČKA BAŠTINA PAŠKIH BENEDIKTINKI

Emil HILJE
Zadar

Ženski benediktinski samostan i crkvu sv. Margarite u Starom gradu utemeljili su 1318. godine Juran i Milica Pogančić, imućan bračni par bez djece,[1] obdarivši ga 1321. godine i nekim svojim posjedima.[2] Od tog se vremena crkva i samostan povremeno javljaju u spisima, najčešće kao posjednik solana i zemljišta na Pagu.[3] Izgleda da su Pažani gajili posebnu naklonost prema ovom samostanu u koji su smještali svoje kćeri, pa su ga i bogato darivali. U jednoj oporuci iz 1401. godine ostavljeno je samostanu dvadeset dukata,[4] a u oporuci iz 1438. godine ostavljeno je za popravak crkve pet dukata.[5] Vizitacije A. Valiera iz 1579. godine te M. Priulija iz 1603. godine ne spominju crkvu sv. Margarite u Starom gradu, što znači da je u to doba već bila potpuno uništena. Od stare crkve za sada nije pronađen nikakav ostatak, no iz starog samostana potječe kruna zdenca koja se i danas nalazi u dvorištu samostana paških benediktinki. Položaj samostana benediktinki u Starom gradu moguće je utvrditi na osnovi svjedočenja M. L. Ruića koji kaže da se je nalazio na brežuljku sjeveroistočno od kolegijalne crkve.[6] Nije ga teško pronaći. Na tom je mjestu danas neobrađena površina (oko 500 m^2), koju je sa zapadne strane zatvarao veliki zid bez otvora. Zbog njegove veličine smatrao sam

---

1 "*In nomine Domini Nostri Iesu Christi MCCCCXVIII ... ... Cum Iuranus Pogancich et Milizza eius uxor cives Paghi de licentia reverendissimi in Christo patris domini fratri Nicolai Hyadren archiepiscopi de observantes, quae in constructione ecclesiae ... solemne, aedificaverunt ecclesiam de novo in Pago sub vocabulo Sancte Magarithae Virginis et eam dotaverunt ... ... monasterium monialium ordinis Sancti Benedicti ...*" (M. L. RUIĆ, Collectanea ad Ecclesiam et Clerum Paghensem Petrinentia ex Autographis, et Authenticis Transumpta a Marcolauro Ruich Patritio, et Notario Paghensi, 1792., str. 5. Rukopis u Državnom arhivu u Zadru - dalje DAZd.

2 *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije,* sabrao i uredio T. Smičiklas, sv. IX, Zagreb, 1911., str. 24-26.

3 1390. 21. XI.: "*... Item in vno magazeno dicti magistri Petri vndique murato et cuppis coperto posito in Pago a parte australi in capitibus terre Pagi ... de borea possidet monache Sancte Margarite partim ...*" (DAZd, Curia Maior Civilium Iadrensis, kut. 2, sv. I, F 3, fol. 71); 1391. 4. VII.: "*... positam in insula Pagi in valle Sancti Stephani .... de austro sunt saline Liube, relicte Nadich Sfitcouich mediante potoco aque dulcis partim et partim sunt saline monasterii seu ecclesie Sancte Margarite de Pago et partim sunt saline dicte Liube ...*" (CD XVII, str. 367.); 1391. 15. XII: "*... in Valle Pagi in confinio Sancti Michaelis in loco vocato Chogerçi (?) ... de austro est pothocus comunis partim et partim saline Monasterii monialium Sancte Malgerite de Pago ...*" (DAZd, Curia Maior Civilium Iadrensis, kut. 6, F. 1, fol. 13.).

4 "*... Item uoluit quod de bonis suis dentur Monasterii Sancte Margarite de Pago ducatos viginti auri ...*", DAZd, ZB, Petrus de Serçana, B I, F. II/1, fol. 438.

5 "*... Item reliquid supradicte ecclesie Sancte Margarite monialium se Pago in reparatione fabrice ipsius /ipsius/ ecclesie prout melius videbitur dictis sui comissariis quinque ducatos auri vel vnum centinarium salis ...*" (DAZd, ZB, Nicolaus Benedicti, B II, F I/2, fol. 90-90').

6 "*... vi gettarono le fondamenta su la collina per greco della chiesa maggiore ...*" (M. L. RUIĆ, Delle Riflessioni Storiche sopra l'antico stato civile et ecclesiastico della città et isola di Pago o sia dell'antica Gissa fatte da diversi autori, diplomi, privilegi, et altre carte pubbliche e private raccolte da Marco Lauro Ruich, Libro X-XIII, 1779., str. 6. Rukopis u DAZd.

ga dijelom obrambenog sustava grada,[7] no stvarno je to ogradni zid samostanskog prostora. U istočnom dijelu terena nalazi se duboki stari zdenac, zacijelo upravo onaj nad kojim je izvorno stajala kruna s grbovima porodice Bon. Na žalost, koncem 2003. godine ogradni zid nekadašnjeg samostana urušio se pod pritiskom zemlje i razlomio na nekoliko komada, pa je tako Stari grad ostao bez jedne od upečatljivijih odrednica svoje urbane strukture. Vjerujem da još nije kasno da se taj lijepi srednjovjekovni zid sanira i vrati u izvorni položaj, pogotovo s obzirom na to da postoji fotodokumentacija njegova izvornog izgleda.

Sredinom 15. stoljeća zbio se najznačajniji događaj u povijesti Paga - osnivanje novoga grada. Vrlo je brzo veći dio stanovništva i institucija prešao iz staroga grada u novi, pa se to, makar uz određene probleme i protivljenja od strane zadarskog nadbiskupa, zbilo i sa ženskim benediktinskim samostanom. Preseljenjem u novi grad samostan benediktinki doživio je puni procvat. Sagrađena je nova crkva u gotičko-renesansnim oblicima i uz nju samostan, koji je tijekom vremena proširivan i nadograđivan. Samostan je smješten u sjeverni kut novoga grada, tako da mu se zidovi oslanjaju na gradski bedem, te je od samog početka predstavljao jednu od bitnih odrednica njegova urbanog rastera.

Prvi poznati podatak vezan uz crkvu Marijina Navještenja i ženski benediktinski samostan u novom Pagu jest ugovor iz 1467. godine, kojim se Juraj Dalmatinac obvezao zastupniku crkve Jurju Mišoliću da će njegov nekadašnji učenik Radmil Ratković izraditi kapelu sv. Nikole.[8] Iz toga se dade zaključiti da je tada središnji prostor crkve, a svakako i apsidalni dio, već bio sagrađen. Za nasuprotnu kapelu nema tako preciznih podataka, pa tek iz oporuke Ivana Rudine, načinjene 1493. godine, saznajemo da je oporučitelj za života dao podići kapelu u crkvi paških koludrica.[9] Crkva je posvećena 1483. godine,[10] a već 1485. godine, unatoč zabrani zadarskog nadbiskupa Valaressa, koludrice su se preselile iz starog u novi samostan.[11] Opis vizitatora Valiera iz 1579. godine dočarava nam nekadašnji izgled crkve. Imala je tada sedam oltara ukrašenih oltarskim palama od rezbarenog i oslikanog drveta i sva se sijala od pozlate i srebrnih predmeta.[12]

---

7 E. HILJE, *Spomenici srednjovjekovnoga graditeljstva na Pagu*, Zadar, 1999., str. 120., 121.

8 "*A. C. 1467. ... Per altra parte servindosi il fervore dei zelanti, Georgio de Missolis si posse nell'animo di costruire una capella in onore di San Nicolo, di cui era divoto nella chiesa delle monache di Santa Margarita, aveva perciò fatto accordo col mastro Georgio quondam Mattio di Sibenico, il quale in questo anno gli promette di spedire mastro Radmillo a compire la detta capella. Ella e quella in cui al presente si venera la miracolosa Madonna della Pietà e ch'e la sepultura della famiglia Missoli* ..." (M. L. RUIĆ, Delle Riflessioni Storiche sopra l'antico stato civile et ecclesiastico della città et isola di Pago o sia dell'antica Gissa fatte da diversi autori, diplomi, privilegi, et altre carte pubbliche e private raccolte da Marco Lauro Ruich, Tomo II, 1779., str. 228. Prijepis I. Gurata u Znanstvenoj knjižnici u Zadru).

9 M. GRANIĆ, *Plemstvo paške komune i grbovi na Pagu od XIV do XIX stoljeća* (magistarska radnja dostupna na Sveučilištu u Zadru), Zadar, 1984., str. 159.

10 C. F. BIANCHI, *Zara cristiana*, Vol. II, Zadar, 1879., str. 32.

11 D. FARLATI, *Illyricum sacrum, Tomus qvintus. Ecclesia Iadertina cum suffraganeis et ecclesia Zagrabiensis*, Venetiis, 1775., str. 177.; M. MONTANI, *Juraj Dalmatinac i njegov krug*, Zagreb, 1967., str. 53.

12 "*... Altare maius dedicatum S. Marie Annunciate. Altare a sinistris Sancte Marie ... ornatum cum icona ueteri. Altare Sancte Marie illorum de Palladinich ... ornatum est palla decenti veteri cum imagine S. Marie. ... Altare Nativitatis S. Marie ... ornata est palla decenti duobus angelis inauratis. ... Altare a dextris sub titulo Corone ... ornata quibusdam iconos et imaginibus presentim S. Marie cum armario inaurato. ... Altare S. Marie illorum de Billinich ... ornatum palli veteri decenti. ... Altare S. Nicolai consecratum illorum de Missulis quorum bona possidenti ab illis de Mircouich ... ornata est palla decenti. ... ... Bona ecclesie dictam monialium crux tres ex argento, et cugnio inaurate. Calices duo cum patenis ex argento. ...*" (DAZd, Pag - Apostolska vizitacija A. Valiera, „, fol. 10. (mikrofilm).

Po svemu sudeći, gradnja crkve Marijina Navještenja i ženskog benediktinskog samostana odvijala se relativno brzo, bez većih zastoja, što je rezultiralo homogenošću svih njenih dijelova. Na pravokutan prostor broda (12,50 x 7,65 m) dodane su već u prvo vrijeme gradnje pobočne kapele, čime je crkva u tlocrtu dobila izgled nepravilnog križa, te je po prostornoj koncepciji gotovo bliža centralnom nego longitudinalnom tipu građevine.

Polukružna apsida presvođena je pomoću osam elegantnih, zrakasto raspoređenih rebara, a sa svake strane ostavljen je po jedan vitki prozor sa šiljastim završetkom. Trijumfalni luk je polukružan, fino profiliran te oslonjen na ižljebljene pilastre do četvrtine ispunjene štapićima, kojih su kapiteli bogato ukrašeni motivima lišća i školjki. U centralnim školjkama s obiju strana smješten je grb obitelji Mišolić. Sa strana se u apsidalnom zidu nalaze izdužene niše šiljastih završetaka, uokvirene motivom izmjeničnih zubaca, u kojima su smješteni kipovi svetaca. Profilirani vijenac, koji teče iz apside preko pilastara trijumfalnog luka, nastavlja se i u brodu i u pobočnim kapelama. Sam prostor broda jednostavan je i bez osobitih ukrasa, izuzev trijumfalnih lukova kapela koji ponavljaju motive glavnog trijumfalnog luka.[13]

U lijevoj se kapeli uz pilastre s unutrašnje strane nalaze okrugli stupovi koji preko ukrašenih kapitela nose masivna tordirana rebra svoda. Rebra nisu u potpunosti sačuvana, već su presječena kasnijim stropom koji je zamijenio svod kapele.[14] Na začelnom su se zidu sačuvali pilastri s po dva stupa sa strane (što ukazuje na to da je kapela izvorno bila duža, dvotravejna),[15] ali bez ostataka rebara svoda. Uz zidove kapele postavljene su kamene klupe. Na podu kapele je mramorna nadgrobna ploča s grbom obitelji Mišolić, uokvirena okvirom od rapske breče, bogato ukrašenim motivom lišća i vitica vinove loze, te gotičkim zupcima.[16] U kapeli se nalazi barokni oltar.

Crkva Marijina Navještenja razlikuje se od ostalih crkava u novom Pagu ne samo svojom prostornom koncepcijom već i bogatstvom ukrasa. Ižljebljeni pilastri, polukapiteli s motivima lišća i školjki, fino profilirana rebra svodova - sve su to elementi koje u ostalim paškim crkvama ne nalazimo. Potrebno je napomenuti da je crkva u kasnijim vremenima često bila uređivana i popravljana, te dio današnjih ukrasa nije originalan, nego je izveden u štuku, pri čemu je došlo do određenog ujednačavanja (valjda su te radove izvodili članovi obitelji Somazzi, koji su radili i u zbornoj crkvi).[17] Najviše je promjena doživjelo pročelje. Umjesto portala sa šiljastim gotičkim lukom, kojeg je obris vidljiv na dijelu zida ispunjenom opekom, ugrađena su novija vrata, a na mjestu rozete jednostavni je okrugli prozor. Grb paškog kneza Paola Malipiera (1429.-1431.) uzidan nad portalom zacijelo je prenijet iz Starog grada.[18] Niti gornji dio pročelja sa zvonikom i kipom anđela nije originalan, kao uostalom ni čitav gornji dio građevine. Sudeći po kipu anđela, do pregradnje je došlo u vrijeme baroka.

Samostanska zgrada je prostrana jednokatnica kojoj je kasnije nadodana još jedna, zatvarajući tako unutrašnje dvorište. U dvorištu je sačuvana kruna zdenca iz 1353. godine, donesena iz Starog grada.[19]

---

[13] E. HILJE, 1999., str. 93.

[14] Nedavnom restauracijom svodovima je vraćen izvorni izgled.

[15] P. VEŽIĆ, Kapela sv. Nikole Jurja Dalmatinca u crkvi Sv. Margarite, Pag, *Peristil*, 38, Zagreb, 1995.

[16] Slično je uokvirena nadgrobna ploča zadarskog nadbiskupa Veniera, koju I. PETRICIOLI ,Juraj Dalmatinac i Zadar, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu*, 3-6, Zagreb, 1979-82., str. 191.) veže uz djelatnost Jurja Dalmatinca.

[17] Vidi: K. PRIJATELJ, Doprinos aktivnosti švicarskih štukatera u Hrvatskoj, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu*, 1-2, Zagreb, 1972., str. 45.

[18] M. GRANIĆ, 1984., str. 208.

[19] M. MONTANI, *Juraj Dalmatinac i njegov krug*, str. 53.

Kao i na ostalim crkvama u Pagu, i na crkvi benediktinki vidljivo je prožimanje gotike i renesanse, no dok kod ostalih duh gotike prevladava i u koncepciji prostora i u većem dijelu arhitektonske dekoracije, pa i u tipično srednjovjekovnoj skromnosti samih građevina, ovdje je situacija obrnuta. Gotički oblici ispoljili su se, doduše, u rebrastom svođenju apside i pobočne kapele te u šiljastim lukovima portala i prozora, no prostorna koncepcija, potreba za ukrašavanjem i sam izgled ukrasa odaju sasvim renesansni ukus.

Dio bogatstva svojih izvornih arhitektonskih struktura sačuvali su crkva i samostan do danas, te unatoč brojnim pregradnjama, predstavljaju jedan od najbolje očuvanih kompleksa sakralnog graditeljstva na Pagu.

Marom koludrica u samostanu sv. Margarite sačuvan je velik broj djela srednjovjekovne umjetnosti, od kojih su neka reprezentativni radovi visoke umjetničke razine.

Kruna zdenca[20] iz 1353. godine zacijelo potječe iz samostana u Starom Gradu. Danas se nalazi u samostanskom dvorištu. Izrađena je od vapnenca, dimenzije su joj 110 x 110 x 102 cm, a promjer otvora 83 cm. Kruna je s dviju strana ukrašena grbovima mletačke porodice Bon,[21] s jedne lavom sv. Marka, a s jedne grbom paške komune - likom sv. Jurja na konju koji ubija zmaja. Krilati lav sv. Marka prikazan je iz profila u plitkom reljefu, u niši pod lukom. Prednjim šapama drži knjigu. Tijelo mu je neproporcionalno maleno u odnosu na glavu. Lik sv. Jurja isklesan je u niši pod lukom, a izrađen je u plitkom, zaobljenom reljefu. Sv. Juraj sjedi na konju u visokom sedlu s naslonom te kopljem u desnoj ruci kroz otvorene ralje probada zmaja koji je polegnut pod konjskim nogama. Koplje je od siline udara puklo, te je jedan dio ostao u svečevoj ruci, a drugi u zmaju koji se grči u smrtnom bolu. Svetac lijevom rukom pridržava uzde. Na lijevom boku mu je mač. Ima gustu kovrčavu kosu, a lice okrenuto *en face* izgleda poput dječjeg. Odjeven je u oklop, zakopčan na prsima, a iza leđa mu vijori dugačak plašt. Svetac ima neproporcionalno veliku glavu, a čitav lik je neproporcionalno velik u odnosu na konja. Konj je prikazan dosta prirodno, s propetim prednjim nogama i ponešto prevelikom glavom. Lik zmaja je također neproporcionalan, s prevelikom izduženom glavom, te sasvim malenim krilima. Likovne karakteristike odaju pomalo naivnog umjetnika, te vjerojatno ugléđanje na neki od grbova zadarske komune s prikazom sv. Krševana na konju. Reljefi su dijelom izlizani a dijelom oštećeni ispucanošću površine kamena. Na vrhu krune teče djelomično oštećen natpis ispisan gotičkim slovima: FRANCESCO BON CONTE DE PAGO FO FATO STO LAVORIE MCCCLIII A DI PRIMO DE AVOSTO ...[22]

Grb paškog kneza Paola Malipiera[23] (1429.-1431.) uzidan je nad portalom, zacijelo u vrijeme gradnje crkve. Međutim, nije jasno koji su razlozi naveli koludrice da na takav način iskažu počast knezu koji je dužnost u Pagu obnašao tridesetak godina prije početka gradnje crkve u novom Pagu. Grb je izrađen na ploči uokvirenoj gotičkim rubom s motivom izmjeničnih zubaca. U štitu je prikazana orlovska noga s kandžom i krilom, a povrh štita kaciga

[20] M. MONTANI, 1967., str. 42., 53.; M. GRANIĆ, Plemstvo, grbovi i rodoslovlja paške vlastele u XVIII. stoljeću, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 35, Zadar, 1993., str. 142.; E. HILJE, Kasnosrednjovjekovna sakralna arhitektura na Pagu, *Diadora*, 18-19, Zadar, 1997., str. 472.; E. HILJE, 1999., str. 94.

[21] Francesco Bon bio je paški knez 1352.-1354. godine (M. GRANIĆ, 1984., str. 196).

[22] M. MONTANI, (1967., str. 53.) donosi natpis u pogrješnom rasporedu.

[23] M. GRANIĆ, 1984., str. 208.; E. HILJE, 1997., str. 472.; E. HILJE, 1999., str. 94.

s plaštem koji se pretvara u vegetabilni motiv. Povrh kacige je pomalo neproporcionalna ženska figura koja u desnoj ruci drži svitak koji u luku prolazi iznad njene glave. Od nekadašnjeg porodičnog gesla ispisana na svitku vidljiva su svega dva slova - početno P i zadnje T.[24] Grb je dosta oštećen, pa su likovne odlike plastičkog ukrasa teško čitljive, no očito je riječ o majstoru skromnih dometa.

Nakon nedavne obnove u zid samostanskog dvorišta ugrađen je **grb paškog kneza Antonija Loredana**[25] (1469-1471.), koji je izvorno bio uzidan u obližnje gradske bedeme a u 19. je stoljeću premješten u samostanski vrt.[26] Grb je isklesan na pravokutnoj ploči uokvirenoj profiliranim rubom. U sredini je štit podijeljen horizontalnom linijom u dva polja. U gornjem su tri ruže u vodoravnom nizu, a u donjem također tri ruže, od kojih je srednja postavljena niže u odnosu na bočne. Oko štita je bogat lisni ukras. Iznad grba je kaciga pokrivena plaštem koji se spušta sa strana i prelazi u lisni ukras. Iz kacige raste ruka koja drži grančicu s tri ruže. Dijelovi lisnatog ukrasa i ruže u ruci djelomično prelaze preko profiliranog okvira. Ispod grba je uklesan natpis: LAVREDANA FVIT PROLES CEV FLVMEN IN ARMIS ANTONII VENETI QVI CVNCTIS PREFVIT EQVE MCCCCLXX OCTOBRIS DIE PRIMO.[27] Finoća izrade i način na koji je tretirano voluminozno "mesnato" lišće, upućuje na vrlo blisku vezu s djelima Jurja Dalmatinca i njegova kruga.

Za **drveni se kipić sv. Margarite** također pretpostavlja da potječe iz samostana u Starom Gradu,[28] a okvirno se datira u 14. stoljeće. Dimenzije su mu 60 x 18 x 11 cm. Svetica je prikazana u stojećem položaju. Odjevena je u haljinu bez rukava, koja je u gornjem dijelu pripijena uz tijelo, a u donjem ima oblik zvona. Ruke nisu modelirane, već načinjene od dva dijela tako da se mogu pomicati u ramenima i u laktovima. Po svemu sudeći, originalna je samo glava koja je neproporcionalno velika u odnosu na tijelo, te je vjerojatno izvorno pripadala kipu nešto većih dimenzija. Ima jednostavne, stilizirane i idealizirane crte lica, a ispod naknadno zalijepljene vlasulje dijelom je vidljiva izvorna modelacija kose. Polikromija je novija a na dijelu vrata gdje je otpala, vidljiv je izvorni sloj blijedo bojanog inkarnata. Kipu su dodane prave naušnice a na leđima ima malo spremište u kojemu se navodno nekada nalazila pergamena. Prije neophodnog restauratorskog zahvata teško je bilo što određenije reći o stilskoj i radioničkoj pripadnosti.

Drveni kip Bogorodice iz *Navještenja*[29] oslikan temperom ima dimenzije 90 x 30 x 22 cm. Okvirno ga je moguće datirati u prvu polovicu 15. stoljeća. Zacijelo potječe s glavnog oltara crkve, koji spominju vizitatori A. Valier 1579. (*altare maius dedicatum S. Marie Annunciate*)[30] i M. Priuli 1603. godine (*altare maius sub titulo Annunciationis Beate Virginis*).[31] Bogorodica je prikazana kako stoji. U lijevoj ruci drži knjigu, a desnu je položila na prsa. Lice joj je ovalno, s pravilnim lukovima obrva, naglašenih tankom crnom linijom. Ima maleni nos

[24] M. GRANIĆ, 1984., str. 208.
[25] M. MONTANI, 1967., str. 53.; M. GRANIĆ, 1984., str. 206.
[26] M. MONTANI, 1967., str. 53.
[27] M. MONTANI, 1967., str. 42., 53.
[28] *Samostan i crkva časnih sestara benediktinki u Pagu*, Pag, 1983., str. 19.
[29] M. DOMIJAN, *Baština u novom sjaju: Restaurirane umjetnine u Restauratorskoj radionici Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zadru*, (katalog izložbe), Zadar, 1994., str. 3.
[30] Vidi bilj. br. 12.
[31] DAZd, Pag - Apostolska vizitacija M. Priulija, fol. 564. (mikrofilm).

i male rumene usne. Inkarnat je blijed, a na obrazima su okrugla polja rumenila. Oči su joj polusklopljene a pogled uperen prema dolje. Odjevena je u bijelu haljinu sa zlatnim rubovima i modri maforion sa širokim pozlaćenim porubom. Draperija ima voluminozne nabore koji se blago spuštaju, a djelimično je obrađena i sa stražnje strane. Na pozlaćenom je rubu haljine pod vratom puncirani ukras od dvostrukog niza točaka. Skulptura je prvobitno dovedena u vezu s poliptihom Petra de Riboldisa iz crkve sv. Frane u Zadru.[32] Međutim, od dijelova tog poliptiha bitno se razlikuje puninom volumena, različitim tretiranjem nabora te drukčijim oslikom. U pitanju je djelo kvalitetnog drvorezbara s finim osjećajem za volumen i proporcije masa. Kip ne odaje pripadnost likovnom ambijentu zadarskog drvorezbarstva 15. stoljeća. Sasvim okvirno može se dovesti u vezu s brojnim drvenim grupama Navještenja, koje su početkom 15. stoljeća bile osobito popularne u Toscani, gdje je sačuvan velik broj sličnih drvenih kipova.[33]

Drveni reljef Bogorodice s Djetetom i anđelima[34] oslikan temperom ima dimenzije 90 x 53 x 26 cm. Okvirno ga je moguće datirati u sredinu 15. stoljeća. Vjerojatno potječe s oltara Rođenja Bogorodičina, za koji vizitator A. Valier 1579. godine navodi da ima doličnu palu s dva pozlaćena anđela (*altare Nativitatis Sancte Marie ... ornatum est palla decenti duobus angelis inauratis*).[35] Reljefna grupa Bogorodice s Djetetom i anđelima ima obrađenu samo prednju stranu, dok je stražnja strana udubljena i izbrazdana. Bogorodica sjedi na jednostavnom smeđem prijestolju, u krilu joj leži maleni Krist, a sa strana poviše Marije su dva anđela. Bogorodica je u stavu adoracije, s rukama koje se sklapaju na molitvu. Ima izrazito nježan izraz lica, poput lutke. Odjevena je u crvenu haljinu koja joj pada u okomitim naborima, te je gotovo u potpunosti ogrnuta maforionom koji je izvana zlatne a iznutra modre boje, definiran razigranim, voluminoznim i mekanim, ali neprirodnim naborima. Mali Krist prikazan je gol, a leži pomalo neprirodno u majčinu krilu. Anđeli su odjeveni u dugačke bijele haljine preko kojih imaju prebačene duge tunike zlatne boje. Postavljeni su simetrično, s jednom rukom uzdignutom iznad Bogorodičine glave, kojom su nekad držali krunu, a drugom pridržavaju tunike. Ruke kojima su držali krunu oštećene su im. Na stražnjoj strani vide se rupe u koje su nekada bila umetnuta krila. Izvorni inkarnat svih likova je blijed, s ružičastim partijama. Čitavo djelo ispoljava sjevernjački duh internacionalne gotike, te se vjerojatno može dovesti u vezu s lombardskim utjecajima, koji su sredinom 15. stoljeća prisutni u zadarskoj umjetnosti.

Drveni kip Bogorodice s Djetetom[36] oslikan temperom ima dimenzije 96 x 53 x 35 cm. S obzirom na to da je potpuno prebojan kasnijim premazima, moguće ga je tek sasvim široko datirati u 15. stoljeće. Vjerojatno potječe s oltara porodice Paladinić, za koji vizitator A. Valier 1579. godine navodi da je ukrašen doličnom starom palom s likom sv. Marije

---

32 M. DOMIJAN, *Baština u novom sjaju*, str. 3.

33 Jedna drvena grupa Navještenja podrijetlom iz Toscane nalazi se u franjevačkom samostanu u Zadru (vidi I. PETRICIOLI, O važnijim umjetninama u franjevačkom samostanu u Zadru, *Zbornik "Samostan sv. Frane u Zadru"*, Zadar, 1980., str. 114-115.).

34 C. FISKOVIĆ, Bilješke o paškim spomenicima, *Ljetopis JAZU*, 57, Zagreb, 1953., str. 64.; Reljef je donedavno bio potpuno premazan novijom bojom. Nakon čišćenja provedenog u Restauratorskoj radionici u Zadru 2002.-2004. godine (Š. Vitori), likovne vrijednosti djela puno su jače došle do izražaja.

35 Vidi bilj. br. 12.

36 C. FISKOVIĆ, 1953., str. 64.

(*altare Sancte Marie illorum de Palladinich ornatum est palla decenti veteri cum imagine Sancte Marie ...*).[37] Bogorodica sjedi na jednostavnom postolju. Desnom rukom pridržava malog Krista koji joj pomalo ukočeno stoji u krilu, a desnom mu pruža jabuku. Odjevena je u haljinu i maforion koji joj je zakopčan na prsima, te potpuno zaogrće donji dio tijela. Krist desnom rukom blagoslivlja, a u lijevoj drži češljugara. Odjeven je u jednostavnu haljinicu, koja je u donjem dijelu pojačano nabrana, te obuven u brižljivo izrađene sandalice. Likovi su prikazani dosta ukočeno, s neproporcionalno velikim šakama. Draperije su bogato nabrane, s voluminoznim, ali pomalo geometriziranim naborima. Skulptura je u cijelosti prebojana, pa nije poznat izvorni kolorit. Također je, da bi kip malog Isusa bio mobilan, prepiljena ruka kojom ga Gospa pridržava. Isusova lijeva ruka, u kojoj drži češljugara, nije originalna, a desna je oštećena. Vjerojatno je u pitanju rad domaćih, možda zadarskih radionica,[38] koje su kao uzor imale kip Bogorodice s Djetetom iz Starog grada na Pagu.[39] Ipak, prije neophodnog restauratorskog zahvata nije moguće donijeti konačan sud o umjetničkoj vrijednosti ovoga djela.

U samostanu paških benediktinki čuva se i jedno iznimno vrijedno djelo ranorenesansnog slikarstva - **slika Bogorodice s Djetetom**,[40] koja se vezuje uz krug čuvenog padovanskog slikara Andrea Mantegne. Naslikana je temperom na drvu, a dimenzije su joj 51 x 32 cm. Vjerojatno potječe s oltara sv. Marije, lijevo od glavnog, za koji vizitator A. Valier 1579. godine spominje da je ukrašen starom ikonom (*altare a sinistris Sancte Marie ... ornatum est icona ueteri*) ili s oltara desno od glavnog, za koji isti vizitator spominje da je bio ukrašen ikonama i kipovima sv. Marije (*altare a dextris sub titulo Corone ... ornatua quibusdam iconos et imaginibus presentim Sancte Marie cum armario inaurato*).[41] Slika je dio nekad veće cjeline. Dosta je oštećena. Bogorodica je prikazana u poprsju, s rukama sklopljenim na molitvu. Ima pravilnu, malo nagnutu glavu, poluzatvorenih očnih kapaka. Lice joj je iznimno kvalitetno modelirano kombinacijom svijetlijih i tamnijih partija. S glave joj se spušta tamni plašt nad crvenkastom odjećom. Na pragu koji nije sačuvan sjedi bucmasti mali Krist napuhnutih obraza, zlatne kovrčaste kose, začuđena pogleda, u nabranoj sivkastoj haljinici, s jabukom u ruci. Desno i lijevo od Bogorodice širi se prostrani pejsaž: zelenkasti brežuljci, mali potok, obrisi dalekog osvijetljenog gradića pred kojim na livadi pase stado sitnih ovčica, te široko nebo u daljini koje je žućkastoružićasto prema horizontu, a pretvara se u plavosivo u visini, s pokojim sivkastim oblakom. Obrisi volumena likova su oštri, a dijelom i naglašeni tamnim linijama. Na Kristovoj kosi vidljivi su vrlo fini potezi kista, a dijelovi pejsaža otkrivaju sličnu preciznost u slikanju malenih detalja. Zbog razine oštećenja problematika precizne atribucije znatno je otežana,[42] no zasigurno je u pitanju jedan od značajnih majstora venecijansko-padovanskog kruga. S obzirom na to da je Benedikt Mišolić, istaknuti pripadnik porodice koja je bogato darivala crkvu paških benediktinki, šezdesetih ili

[37] Vidi bilj. br 12.
[38] C. FISKOVIĆ, 1953., str. 64.
[39] O toj skulpturi opširnije vidi u E. HILJE, Zborna crkva sv. Marije u Starom Gradu na Pagu, *Svetište Gospe od Staroga Grada na Pagu*, (Zbornik radova sa znanstveno-stručnog kolokvija održanog u Pagu 2005. godine), Zadar, 2005., str. 67.-68.
[40] K. PRIJATELJ, Juraj Ćulinović i slikarska zbivanja u Šibeniku u doba Jurja Dalmatinca, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 3-6, Zagreb, 1979.-82., str. 242.; E. HILJE, *Gotičko slikarstvo u Zadru*, Zagreb, 1999., str. 143.
[41] Vidi bilj. br 12.
[42] K. PRIJATELJ, 1979-82., str. 242.

sedamdesetih godina 15. stoljeća studirao u Padovi,[43] može se pretpostaviti da je tamo i kupio ovu sliku. U tom je slučaju atribucija ranom Mantegni, na koju upućuju mnogi elementi, a osobito minuciozno slikani sitni detalji, sasvim moguća.[44]

Pored kiparskih i slikarskih radova, u samostanu se čuva i nekoliko vrlo vrijednih djela srednjovjekovnog zlatarstva. **Ophodni križ,**[45] izrađen u srebru tehnikom iskucavanja i apliciran na drvenu podlogu, ima dimenzije 70 x 36 cm. Djelomično je sačuvana pozlata. Smatra se da potječe s kraja 14. stoljeća.[46] Križ ima karakterističan gotički oblik s proširenim krakovima, kojima su dodani završetci u obliku četverolista. Na prednjoj je strani na glatkoj površini jednostavno urezan križ, na kojem je reljefno istaknut lik raspetog Krista. Kristovo tijelo postavljeno je u gotičku "S" liniju a glava mu je oslonjena na desno rame. Detalji fizionomije su mu brižljivo obrađeni, a kosa i brada definirane mnoštvom sitnih urezanih linija. Velika aureola ima reljefno istaknut križ proširenih krakova. Iznad Kristove glave, vrh križa je pločica s natpisom: ICXC. Proporcije Kristova tijela su realne, a muskulatura je prikazana dosta realistično. Dugačka perizoma koja se spušta uz lijevu nogu do ispod koljena, ima prirodne nabore. Na četverolistima bočnih krakova prikazana su poprsja Bogorodice i sv. Ivana, a na četverolistima gornjeg i donjeg kraka poprsja anđela. Bogorodica i sv. Ivan prikazani su s pomalo grotesknim gestama bola.[47] Na gornjem kraku križa, ispod četverolista, nalazi se medaljon s likom arkanđela Mihovila. Prikazan je na karakterističan bizantski način, sa žezlom u desnoj i kuglom u lijevoj ruci. Vjerojatno se sličan medaljon izvorno nalazio i na donjem kraku križa.[48] Na stražnjoj je strani u središtu prikazan stojeći lik sv. Benedikta u svećeničkoj odjeći, na krakovima su medaljoni s poprsjima anđela, a na četverolisnim završetcima simboli evanđelista. Sv. Benedikt prikazan je u pomalo ukočenom frontalnom stavu. U lijevoj ruci drži opatski štap a desnom blagoslivlja. Odjeven je u dugačku haljinu koja mu u ravnim naborima pada sve do stopala, a preko nje je bogato ukrašen palij. Lice mu je izrađeno dosta realistično, tek s ponešto prenaglašenim stiliziranim lukovima obrva. Brkovi i brada definirani su tankim urezanim linijama a na sličan su način izvedeni i ukrasi na opatskoj mitri i odjeći. Simboli evanđelista pokazuju nešto veću dozu stilizacije, pa i određene nespretnosti. Izgleda da su rađeni po kalupima koji su bili nešto veći od predviđenog prostora, pa nisu uspjeli sasvim stati na plohe četverolista. Medaljoni s poprsjima anđela rađeni su uz pomoć kalupa, pa su oni na gornjem i lijevom kraku identični, a onaj na desnom kraku je

---

43 M. GRANIĆ, Tri soprakomita paške obitelji Mišolić, *Zadarska revija*, XXVIII, Zadar, 1979., 2-3, str. 287.

44 Za atribuciju ove slike upravo Mantegni založio sam se na simpoziju "Dani Cvita Fiskovića", održanom u Trogiru i Šibeniku 3-7. listopada 2003. godine. Premda je moj prijedlog naišao na dosta skepse, pomnija analiza slike otkriva neke elemente koji su karakteristični upravo za Mantegnu, a sasvim nepoznati kod bilo kojeg drugog slikara iz kruga Francesca Squarcionea. To se u prvom redu odnosi na izradu detalja koji su toliko sitni da ih je tek pomoću povećala moguće jasnije vidjeti (stado ovčica), zatim nekarakterističnu obradu likova poput kipova, osobito uočljivu na licu malog Krista, te na ukupnu kvalitetu čitavog djela. No s obzirom na razinu oštećenja, ali i nepostojanje pravog korpusa usporednog materijala (budući da djela iz najranije majstorove faze nisu poznata), ova atribucija za sada ostaje otvorenom.

45 N. JAKŠIĆ / R. TOMIĆ, *Umjetnička baština zadarske nadbiskupije - Zlatarstvo*, Zadar, 2004., str. 132.-134.

46 N. JAKŠIĆ / R. TOMIĆ, 2004., str. 132.; U usporedbi sa sličnim radovima na području Zadra ophodni križ u samostanu paških benediktinki pokazuje nešto veću dozu realističnosti i finoće u obradi, pa bi se moglo pretpostaviti nešto kasnije vrijeme nastanka.

47 Izgled i postava likova odaju ovisnost o shemama trečentističkog slikarstva venecijanskog kruga.

48 N. JAKŠIĆ / R. TOMIĆ, 2004., str. 132.

istovjetan onom na prednjoj strani križa.[49] Križ u paških benediktinki ima neke elemente koji su vrlo slični onima na križu u župnoj crkvi u Pašmanu (Kristov korpus i lik sv. Benedkta), a sličan je još nekim križevima sa zadarskog područja.[50] Međutim, rađen je nešto kvalitetnije, s boljim osjećajem za detalje i realističnost likova.

Relikvijar u obliku ruke s moćima sv. Klare[51] izrađen je u srebru tehnikom iskucavanja, s pozlatom. Dimenzije su mu 37 x 6,5 cm, a datira se na razmeđe 14. i 15. stoljeća.[52] Nekad je bio na oltaru sv. Trna, o čemu svjedoči zapis vizitatora M. Priulija.[53] Relikvijar je načinjen u obliku podlaktice cilindričnog oblika s otvorenim dlanom i ispruženim prstima. Prsti su modelirani dosta realistično, s istaknutim detaljima članaka i noktiju. Izgleda da je mali prst, na kojem su detalji slabije izraženi, popravljan u neko kasnije vrijeme. Dlan je ponešto preširok u odnosu na veličinu ruke, a također ima realistično istaknute detalje anatomije. Rukav je jednostavan, gladak i bez ukrasa. Oko zapešća je uska narukvica s gusto nanizanim ispupčenjima. Jednaka se vrpca nalazi i na podnožju. Na donjoj strani rukava, u blizini šake, nalazi se dvanaest dugmeta u obliku perli pričvršćenih za rukav, od kojih je jedno otpalo. Poklopac na dnu profiliran je sasvim jednostavno, poput baze stupa.[54]

Relikvijar sv. Trna[55] izrađen je za najpoznatiju i najcjenjeniju pašku relikviju. Prema svjedočanstvu M. L. Ruića, relikviju sv. Trna je 1433. godine donio s Istoka fra Ivan Tutnić, kasniji opat samostana sv. Petra u Pagu, te ga je dvije godine kasnije poklonio paškoj komuni.[56] Vjerojatno je tom prigodom izrađen i relikvijar, koji je najprije bio pohranjen u crkvi i zaključan s tri ključa,[57] a kasnije je dobio poseban oltar.[58] Načinjen je složenom tehnikom izrade koja se sastojala se od lijevanja, iskucavanja, cizeliranja, punciranja, ažuriranja i pozlate srebra, kombiniranom sa staklenim cilindrom koji omogućava da relikvija bude vidljiva. Visok je 34 cm, a sastoji se od četiri osnovna dijela. Podnožje se sastoji od osmerostaranog ažuriranog postolja i osam piramidalno postavljenih ploha koje se uzdižu prema kaštilcu. Četiri nasuprotne strane su ukrašene stiliziranim vegetabilnim motivom - izvijenom grančicom s lišćem na cizeliranoj podlozi. Preostale četiri strane skoro su sasvim glatke, tek s jedva primjetnim motivom lozice izvedene tehnikom punciranja. U dnu tih glatkih ploha su izgrebene površine koje upućuju na to da su se tu nalazile nekakve aplikacije, vjerojatno grbovi.[59] Povrh postolja je elegantni izduženi držač, s masivnim kaštilcem koji oponaša elemente gotičke arhitekture. Sastoji se od šest bifora s elegantnim stupićima i perforiranim zabatom, koje su uokvirene tordiranim stupićima a međusobno odvojene stiliziranim kontraforima. Iznad držača je stakleni cilindar

---

49 N. Jakšić pogrješno navodi da je medaljon na prednjoj strani identičan sa simbolom evanđelista Mateja (N. JAKŠIĆ / R. TOMIĆ, 2004., str. 132.).

50 N. JAKŠIĆ / R. TOMIĆ, 2004., str. 134.

51 N. JAKŠIĆ / R. TOMIĆ, 2004., str. 192-193.

52 N. JAKŠIĆ / R. TOMIĆ, 2004., str. 193.

53 "... *Visitauit altare vocati de Spina Domini ... in quodam tabernaculo ex cristallo spinam integram, quam dicunt esse de Corona Domini. Adest est Brachium argenteum cum reliquiis Sancte Clare ...*" (DAZd, Pag - Apostolska vizitacija M. Priulija, fol. 564').

54 Zanimljivo je da se u zbornoj crkvi u Pagu nalazi još jedan relikvijar sv. Klare u obliku ruke, vjerojatno izrađen u isto vrijeme kad i ovaj kod benediktinki (vidi E. HILJE, 2005., str. 71.-72.).

55 N. JAKŠIĆ / R. TOMIĆ, 2004., str. 170.-171.

56 M. L. RUIĆ, Delle Riflessioni ..., Tomo II, str. 86.

57 M. L. RUIĆ, Delle Riflessioni ..., Tomo II, str. 87.

58 Vidi bilj. br. 48.

59 N. JAKŠIĆ / R. TOMIĆ, 2004., str. 170.-171.

koji s donje i gornje strane ima prstenaste okove bogato ukrašene vegetabilnim motivima i međusobno vezane dvjema žičicama. Unutar cilindra nalazi se nosač u obliku cjevčice u koji je utaknuta sama relikvija sv. Trna. Na poklopcu je smješten maleni lik sv. Margarite izrađen tehnikom lijevanja i cizeliranja. Svetica je postavljena u karakterističnu "S" liniju tijela. U desnoj ruci drži masivni križ, a lijevu podiže u znak mira. Odjevena je u dugačku haljinu stegnutu ispod prsa, sa širokim ukrašenim porubom na gornjem dijelu. Fizionomija lica izvedena je pomalo nespretno, s prenaglašenim očima. Svetica nogama gazi zmaja koji se u vrlo živom pokretu uvija pod njenim nogama, popunjavajući prostor površine poklopca. Bez obzira na minijaturne dimenzije, zmaj je prikazan vrlo realistično, s ekspresivno razjapljenim čeljustima i zavijenim repom. Relikvijar sv. Trna je još prije dvadesetak godina doveden u neposrednu vezu s nekim zadarskim zlatarskim djelima (relikvijar sv. Eufemije i sv. Magdalene iz samostana sv. Marije, piksida iz Luke na Dugom otoku - oba na Stalnoj izložbi crkvene umjetnosti u Zadru), za koja je utvrđeno da su radovi istog majstora.[60] Nedavno je N. Jakšić ovim radovima pridružio još dva rada na Pagu (piksida iz Vlašića i relikvijar u obliku prsta iz zborne crkve u Pagu), definirajući time temeljni opus anonimnog majstora kojeg je nazvao "Majstor pikside Venier".[61]

Sačuvana srednjovjekovna umjetnička djela u samostanu paških benediktinki predstavljaju dragocjenu zbirku koja je opsegom relativno skromna, ali u mnogo pogleda ilustrativna za razumijevanje kulturne klime sada već daleke prošlosti. Neke od tih umjetnina reprezentativne su i u daleko širim okvirima. Stoga bi trebalo pronaći mogućnosti da se ta vrijedna kolekcija na doličan način prezentira te postane dostupna i široj javnosti.[62]

---

[60] E. HILJE, *Razvoj umjetnosti na Pagu u 14, 15. i 16. stoljeću,* (magistarska radnja dostupna na Filozofskom fakultetu u Zagrebu), Zagreb, 1988., str. 195.

[61] N. JAKŠIĆ / R. TOMIĆ, 2004., str. 38.; N. Jakšić ujedno oprezno predlaže identifikaciju sa zadarskim zlatarom Dujmom Ivanovim Matafarićem, koji je "bio izrazito aktivan u to doba i jer su sačuvani ugovori koji svjedoče da je naručitelje imao u Zadru i na Pagu." (Isto, str. 38.). Međutim, djelatnost Dujma Matafarića posvjedočena je tek od 1439. do 1464. godine. Ako i jest djelovao 1435. godine, kada je vjerojatno izrađen relikvijar sv. Trna, čini se malo mogućim da bi mladom i neafirmiranom majstoru bio povjeren tako značajan rad. Uostalom, sačuvani podatci o narudžbama upućuju na to da je Dujam bio praktički specijaliziran za izradu ophodnih križeva: za bratovštinu sv. Nediljice u Zadru 1441. godine (G. FERRANTE, Regesti dell'Archivio notarile di Zara (rukopis), Znanstvena knjižnica u Zadru, Ms. 461., B II (XXI-XL), sv. 39, fol. 5'), za franjevački samostan u Pagu 1442. godine (C. FISKOVIĆ, *Zadarski sredovječni majstori*, Split, 1959., str. 127-128., 203., bilj. 778.), te za bratovštinu kovača u Zadru 1444. godine (ISTO, str. 128., 203., bilj. 779.). U drugoj četvrtini 15. stoljeća u Zadru je djelovalo nekoliko aktivnih i cijenjenih majstora (Franul Tomin, Jakov Antunov de Butovano, Jakov Benediktov, Jakov Radinović, Juraj Ratkov (Ratković), Juraj Pripčić iz Vrane, Petar Nikolin Rankulin, Vlatko Veselković iz Ljube, Valent Ostojin ...), pa mi se čini vjerojatnijim da je jedan od njih autor navedenog opusa.

[62] Možda bi se u planovima obnove samostana moglo razmišljati o malenom izložbenom prostoru, sličnom onom koji je nedavno otvoren uz crkvu sv. Mihovila u Zadru.

POPIS ILUSTRACIJA:

1. Pag, Stari grad, ogradni zid samostana sv. Margarite, stanje prije rušenja. (foto E. Hilje)
2. Pag, Stari grad, ogradni zid samostana sv. Margarite, stanje prije rušenja. (foto E. Hilje)
3. Pag, Stari grad, ogradni zid samostana sv. Margarite, stanje nakon rušenja. (foto E. Hilje)
4. Pag, Stari grad, ogradni zid samostana sv. Margarite, stanje nakon rušenja, detalj. (foto E. Hilje)
5. Pag, Stari grad, zdenac samostana sv. Margarite. (foto E. Hilje)
6. Pag, samostan benediktinki, crkva Navještenja Marijina, svetište. (foto Ž. Bačić)
7. Pag, samostan benediktinki, crkva Navještenja Marijina, kapela Mišolić. (foto Ž. Bačić)
8. Pag, samostan benediktinki, crkva Navještenja Marijina, nadgrobna ploča porodice Mišolić. (foto E. Hilje)
9. Pag, samostan benediktinki, kruna cisterne, 1353. godina. (foto E. Hilje)
10. Pag, samostan benediktinki, kruna cisterne, mletački lav. (foto E. Hilje)
11. Pag, samostan benediktinki, kruna cisterne, sv. Juraj. (foto E. Hilje)
12. Pag, samostan benediktinki, crkva Navještenja Marijina, grb kneza Paola Malipiera, 1429-1431. godine. (foto E. Hilje)
13. Pag, samostan benediktinki, grb kneza Antonija Loredana, 1469-1471. godine. (foto E. Hilje)
14. Pag, samostan benediktinki, kip sv. Margarite, 14. st. (foto Ž. Bačić)
15. Pag, samostan benediktinki, kip sv. Margarite, detalj. (foto Ž. Bačić)
16. Pag, samostan benediktinki, kip sv. Margarite, detalj. (foto Ž. Bačić)
17. Pag, samostan benediktinki, kip Bogorodice iz Navještenja, prva polovoca 15. st. (foto Ž. Bačić)
18. Pag, samostan benediktinki, kip Bogorodice iz Navještenja, detalj. (foto Ž. Bačić)
19. Pag, samostan benediktinki, reljef Bogorodice s Djetetom i anđelima, sredina 15. st. (foto E. Hilje)
20. Pag, samostan benediktinki, reljef Bogorodice s Djetetom i anđelima, detalj. (foto E. Hilje)
21. Pag, samostan benediktinki, kip Bogorodice s Djetetom, 15. st. (foto E. Hilje)
22. Pag, samostan benediktinki, kip Bogorodice s Djetetom, detalj. (foto E. Hilje)
23. Pag, samostan benediktinki, Andrea Mantegna (?): Bogorodica s Djetetom, sredina 15. st. (foto Ž. Bačić)
24. Pag, samostan benediktinki, Andrea Mantegna (?): Bogorodica s Djetetom, detalj. (foto E. Hilje)
25. Pag, samostan benediktinki, Andrea Mantegna (?): Bogorodica s Djetetom, detalj. (foto E. Hilje)
26. Pag, samostan benediktinki, Andrea Mantegna (?): Bogorodica s Djetetom, detalj. (foto E. Hilje)
27. Pag, samostan benediktinki, ophodni križ, kraj 14. st., prednja strana. (foto Ž. Bačić)
28. Pag, samostan benediktinki, ophodni križ, prednja strana, detalj. (foto Ž. Bačić)
29. Pag, samostan benediktinki, ophodni križ, stražnja strana. (foto Ž. Bačić)
30. Pag, samostan benediktinki, ophodni križ, stražnja strana, detalj. (foto Ž. Bačić)
31. Pag, samostan benediktinki, relikvijar u obliku ruke s moćima sv. Klare, 14./15. st. (foto Ž. Bačić)

32. Pag, samostan benediktinki, relikvijar u obliku ruke s moćima sv. Klare. (foto Ž. Bačić)
33. Pag, samostan benediktinki, relikvijar sv. Trna, oko 1335. godine. (foto Ž. Bačić)
34. Pag, samostan benediktinki, relikvijar sv. Trna, detalj. (foto Ž. Bačić)
35. Pag, samostan benediktinki, relikvijar sv. Trna, detalj. (foto Ž. Bačić)
36. Pag, samostan benediktinki, relikvijar sv. Trna, detalj. (foto Ž. Bačić)

Emil Hilje: THE MIDDLE AGES ARTISTIC HERITAGE OF BENEDICTINE NUNS IN PAG

Summary

The convent church of St. Margaret of the Benedictine nuns in Pag has represented, ever since its foundation in the 14th century, a place for collecting and keeping the sacral artistic heritage. The most valuable and important art works are from the Late Middle Ages, the flourishing period of the convent. Although, as elsewhere in Croatia, the preserved art works from that period represent just a small remnant of the former treasure, its size and value make the artistic heritage of the Pag Benedictine convent an important complex in the wider context of Dalmatian art. Of the stone monuments, the crown of the well with the decorated relief made in 1353, the tombstone of the Mišolić family in the church, and the coat of arms of the Pag count Antonio Loredano, embedded into the convent yard, are of special importance. Four wooden Gothic statues of different art circles are kept in the convent: a small statue of St. Margaret from the 14th century, the statue of Madonna from the Annunciation group from the first half of the 15th century, the relief of Madonna and Child with Angels from the middle of the 15th century, and the statue of Madonna and Child from the 15th century. The painting heritage from the earliest period isn't preserved. We can find just one painting from the latter half of the 15th century in the convent, a small picture of Madonna with Child, painted in the tempera on wood technique. The painting is severely damaged, but the painting style and quality of work associate this work of small dimensions with one of the most important painters of the Early Renaissance – Andrea Mantegna.Some applied arts artifacts deserve special mention - the Reliquary of the Holy Thorn, one of the finest examples of the Dalmatian goldsmithry from the first half of the 15th century, the hand reliquary, and the processional cross, which can be associated with the similar works of the Zadar goldsmithry. This small but valuable art collection, preserved during long centuries of probation, deserves an adequate presentation in order to become available to the wider public and the worshippers.

Emil HILJE, Srednjovjekovna umjetnička baština paških benediktinki,
Crkva i samostan paških benediktinki, MH Pag i SSM Pag, 2010., str. 163–176.

Emil Hilje: IL PATRIMONIO ARTISTICO MEDIEVALE DELLE BENEDETTINE DI PAGO

Riassunto

Il convento benedettino di santa Margarita a Pago, rappresenta, dalla sua fondazione agli inizi del 14. secolo, il luogo di collezione e conservazione del patrimonio culturale del carattere sacro. Le opere più valorose ed importanti risalgono al tardo Medio Evo, quando il convento era in prosperità. Anche se, come in tutta la Croazia, opere d'arte conservate risalenti a quel periodo rappresentano appena un piccolo residuo di quella ricchezza, la loro quantità e il valore fanno il patrimonio del Convento delle suore benedettine di Pago un importante complesso anche nell'ambito più ampio in riguardo all'arte dalmata. Tra i monumenti in pietra attirano la corona del pozzo in rilievo, risalente al 1353, la lapide (pietra tombale) della famiglia Mišolić dentro la chiesa, e lo stemma del conte di Pago, Antonio Loredan nel cortile del convento. Dentro il convento vengono custodite perfino quattro statue gotiche in legno, di varie origini: la statuetta di s. Margarita del 14. secolo, la statua della Madonna dal gruppo di Annunziazione della prima metà del 15. secolo, il rilievo della Madonna con il Bimbo e gli angeli fatta verso la metà del 15. secolo, e la statua della Madonna con il Bimbo, del 15. secolo. Il patrimonio pittorico del periodo più alto, non fu conservato. Dentro il convento c'è soltanto una opera della seconda metà del 15 secolo, il piccolo quadro che rappresenta la Madonna con il Bimbo, fatto in tecnica di tempera sul legno. È abbastanza danneggiato però le caratteristiche figurative e la qualità della lavorazione danno la possibilità di mettere questa opera delle dimensioni modeste in legame diretto con uno dei pittori più importanti dell'alto Rinascimento – Andrea Mantegna. Tra gli oggetti artistici, la speciale attenzione attirano il reliquiario di santa Corona di spina, uno degli esempi più belli dell'oreficeria dalmata della prima metà del 15. secolo, il reliquiario in forma della mano (palmo) e la croce di processione, che possono essere collegati con molte opere dell'oreficeria zaratina. Questa piccola, ma importante collezione d'arte, conservata lungo i secoli di prova, merita una degna presentazione per farla accessibile al pubblico più vasto ed ai credenti.

T. I

1. Pag, Stari Grad, ogradni zid samostana sv. Margarite, stanje prije rušenja. (foto E. Hilje)

2. Pag, Stari Grad, ogradni zid samostana sv. Margarite, stanje prije rušenja. (foto E. Hilje)

T. II

3. *Pag, Stari Grad, ogradni zid samostana sv Margarite, stanje nakon rušenja. (foto E. Hilje)*

4. Pag, Stari Grad, ogradni zid samostana sv. Margarite, stanje nakon rušenja, detalj. (foto E. Hilje)

5. Pag, Stari Grad, zdenac samostana sv. Margarite. (foto E. Hilje)

6. Pag, samostan benediktinki, crkva Navještenja Marijina, svetište. (foto Ž. Bačić)

7. Pag, samostan benediktinki, crkva Navještenja Marijina, kapela Mišolić. (foto Ž. Bačić)

8. Pag, samostan benediktinki, crkva Navještenja Marijina, nadgrobna ploča porodice Mišolić. (foto E. Hilje)

9. Pag, samostan benediktinki, kruna cisterne, 1353. godina. (foto E. Hilje)

10. Pag, samostan benediktinki, kruna cisterne, mletački lav. (foto E. Hilje)

11. Pag, samostan benediktinki, kruna cisterne, sv. Juraj. (foto E. Hilje)

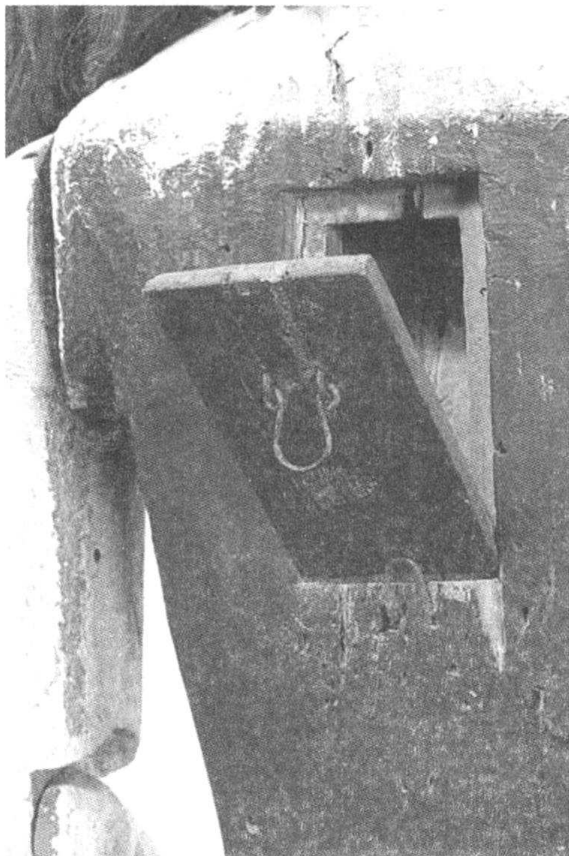
12. Pag, samostan benediktinki, crkva Navještenja Marijina, grb kneza Paola Malipiera, 1429-1431. godine. (foto E. Hilje)

13. Pag, samostan benediktinki, grb kneza Antonija Loredana, 1469-1471. godine. (foto E. Hilje)

14. Pag, samostan benediktinki, kip sv. Margarite, 14. st. (foto Ž. Bačić)

15. Pag, samostan benediktinki, kip sv. Margarite, detalj. (foto Ž. Bačić)

16. Pag, samostan benediktinki, kip sv. Margarite, detalj. (foto Ž. Bačić)

T. IX

17. Pag, samostan benediktinki, kip Bogorodice iz Navještenja, prva polovoca 15. st. (foto Ž. Bačić)

18. Pag, samostan benediktinki, kip Bogorodice iz Navještenja, detalj. (foto Ž. Bačić)

19. Pag, samostan benediktinki, reljef Bogorodice s Djetetom i anđelima, sredina 15. st. (foto E. Hilje)

20. Pag, samostan benediktinki, reljef Bogorodice s Djetetom i anđelima, detalj. (foto E. Hilje)

21. Pag, samostan benediktinki, kip Bogorodice s Djetetom, 15. st. (foto E. Hilje)

22. Pag, samostan benediktinki, kip Bogorodice s Djetetom, detalj. (foto E. Hilje)

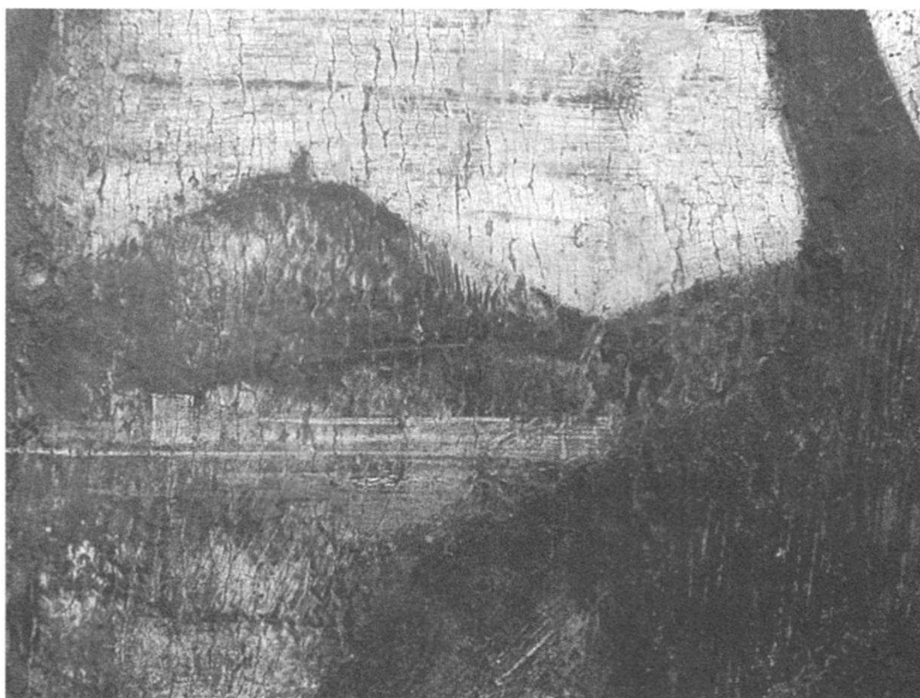
23. Pag, samostan benediktinki, Andrea Mantegna (?): Bogorodica s Djetetom, sredina 15. st. (foto Ž. Bačić)

24. Pag, samostan benediktinki, Andrea Mantegna (?): Bogorodica s Djetetom, detalj. (foto E. Hilje)

25. Pag, samostan benediktinki, Andrea Mantegna (?): Bogorodica s Djetetom, detalj. (foto E. Hilje)

26. Pag, samostan benediktinki, Andrea Mantegna (?): Bogorodica s Djetetom, detalj. (foto E. Hilje)

27. Pag, samostan benediktinki, ophodni križ, kraj 14. st., prednja strana. (foto Ž. Bačić)

28. Pag, samostan benediktinki, ophodni križ, prednja strana, detalj. (foto Ž. Bačić)

29. Pag, samostan benediktinki, ophodni križ, stražnja strana. (foto Ž. Bačić)

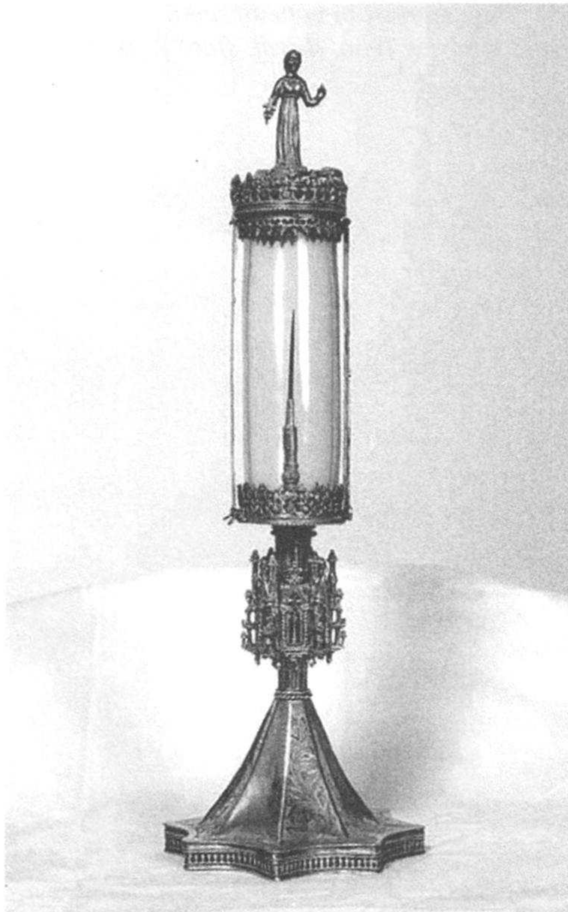
30. Pag, samostan benediktinki, ophodni križ, stražnja strana, detalj. (foto Ž. Bačić)

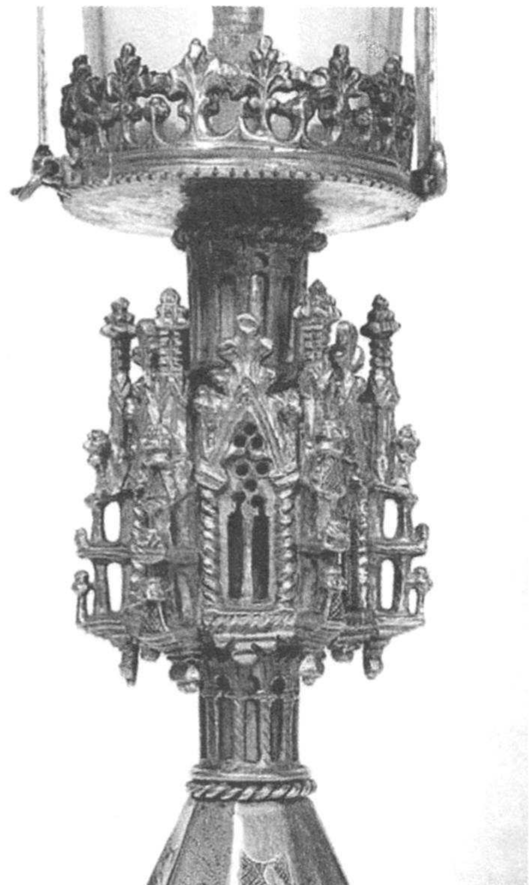
31. Pag, samostan benediktinki, relikvijar u obliku ruke s moćima sv. Klare, 14./15. st. (foto Ž. Bačić)

32. Pag, samostan benediktinki, relikvijar u obliku ruke s moćima sv. Klare. (foto Ž. Bačić)

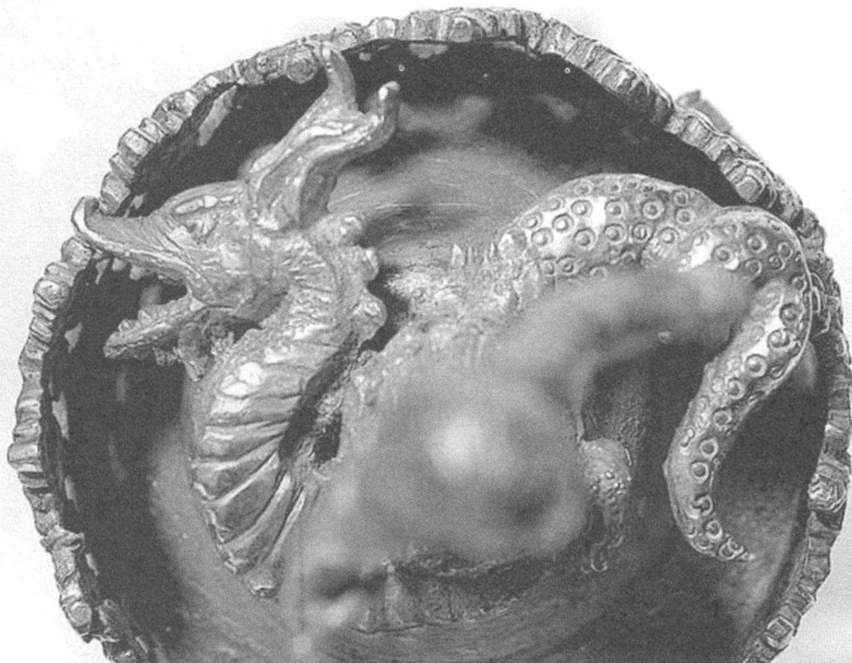
33. Pag, samostan benediktinki, relikvijar sv. Trna, oko 1335. godine. (foto Ž. Bačić)

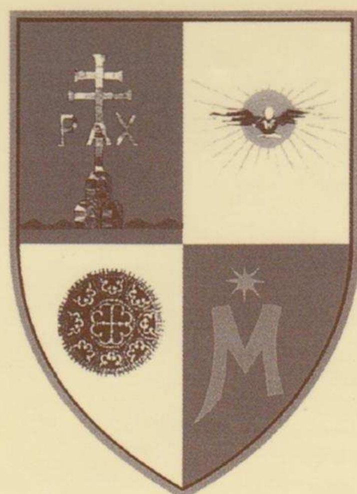
34. Pag, samostan benediktinki, relikvijar sv. Trna, detalj. (foto Ž. Bačić)

35. Pag, samostan benediktinki, relikvijar sv. Trna, detalj. (foto Ž. Bačić)

36. Pag, samostan benediktinki, relikvijar sv. Trna, detalj. (foto Ž. Bačić)

ISBN 978-953-97925-4-9